

تفاوت رشد حرکتی دختران و پسران در دوره ابتدایی

ثنا جهانگیر بوکت^۱، الهام جوری زاده مددلو^۲، فاطمه جعفری کلیبر^۳

^۱ دانشجومعلم دانشگاه فرهنگیان تبریز

^۲ دانشجومعلم دانشگاه فرهنگیان تبریز (نویسنده مسئول)

^۳ دکتری زبان و ادبیات فارسی، استادیار دانشگاه فرهنگیان تبریز

چکیده

این پژوهش به این منظور انجام گرفت که تفاوت بین رشد حرکتی دختران و پسران در دوره ابتدایی بررسی شود. رشد حرکتی بهبود عضله‌ها است که بتوانیم کارهای روزانه و مهارت‌های حرکتی را بهتر انجام دهیم. رشد حرکتی به دو شکل ظریف و درشت دیده می‌شود. رشد حرکتی ظریف شامل مهارت‌هایی همچون نوشتن و نقاشی کردن و رشد حرکتی درشت شامل دویدن و پرتاب کردن است. جهت دستیابی به هدف این پژوهش از مطالعات کتابخانه‌ای از قبیل کتاب‌ها، مقاله‌ها، ژورنال‌ها و سایت‌های SID, sciencedirect و ... استفاده شد. نتایج بدست آمده نشان داد که تفاوت‌های جزئی در رشد حرکتی دختران و پسران دوره ابتدایی وجود دارد. عواملی همچون بلوغ، تفاوت‌های جسمی و شرایط و باورها و فرهنگ‌های خانواده و جامعه منجر به تفاوت در رشد حرکتی ظریف و درشت کودکان می‌شود.

واژه‌های کلیدی: رشد حرکتی، رشد حرکتی ظریف، رشد حرکتی درشت، دوره ابتدایی، دختر و پسر، بلوغ

بیان مسئله

رشد حرکتی توانایی پیشرفت تدریجی برای بهبود عضلات برای انجام کارهاست. رشد حرکتی به دو صورت درشت و ظریف تعریف شده‌اند (رائو، ۲۰۲۳). مهارت‌های حرکتی در دوره ابتدایی در اوایل بدون هدف و در باقی طول تحصیل به صورت هدفمند دنبال می‌شود. با رشد جسمانی و حرکتی کودک، مهارت‌های حرکتی نیز افزایش می‌یابد (توماس، ۲۰۰۸). تفاوت رشد حرکتی در دختران و پسران قبل از بلوغ ناچیز است اما با این حال در دوره ابتدایی با توجه به تفاوت‌های جسمانی دختران و پسران و شروع دوره بلوغ بعضی از دختران در ابتدایی، رشد حرکتی متفاوتی خواهند داشت (توماس، ۲۰۰۸). وصالی و همکاران (۱۳۸۷) به این نتیجه رسیده‌اند پسران در سرعت دویدن، چابکی، هماهنگی دوطرفه، قدرت و هماهنگی اندام فوقانی و دختران در تعادل، کنترل بینایی، حرکتی، سرعت و چالاکی اندام فوقانی بهتر از جنس مخالف بوده‌اند. توماس (۲۰۰۸) به این پی‌برد که نابرابری در فرصت‌ها، تمرین‌ها و تشویق‌ها در کنار تفاوت‌های جسمانی باعث ایجاد تفاوت‌های اولیه و اساسی در عملکرد پسران و دختران می‌شود. شیخ و همکاران (۱۳۸۶) معتقد بودند که قدرت در دوران کودکی با سرعت بیشتری نسبت به اندازه عضله افزایش می‌یابد و تا سن ۱۲ سالگی قدرت عمومی در پسران مقداری بیشتر از دختران است. در مورد تفاوت‌های جسمانی دختران و پسران اطلاعات کمی در دست است، لیکن بدلیل اهمیت این موضوع در دوره ابتدایی ما در این مورد به مطالعه پرداختیم. در این پژوهش ما به دنبال جواب سؤال «چه تفاوتی بین رشد حرکتی دختران و پسران در دوره ابتدایی وجود دارد؟» هستیم.

مبانی نظری

رشد حرکتی

در دوره ابتدایی (۶ تا ۱۲ سال) بدن کودکان بزرگتر شده و نیروی عضلانی به بهبود هماهنگی حرکتی در اواسط کودکی کمک می‌کند. رشد حرکتی به دو صورت درشت و ظریف صورت می‌گیرد (لورا برک، ۲۰۱۴).

رشد حرکتی درشت

رشد حرکتی درشت در طول سال‌های دبستانی، مهارت‌های دویدن، پریدن، لی‌لی کردن و پرتاپ توپ هستند که به مرور زمان بهتر می‌شوند. کودکان کلاس سوم تا ششم به سرعت در زمین بازی می‌دوند. از روی طناب‌های گردان می‌پرند، حرکات ظریف و دشوار لی‌لی کردن را به خوبی انجام می‌دهند. به توپ فوتبال ضربه می‌زنند و دریبل می‌کنند و هنگامی که روی پنجه پا از لبه‌های باریک رد می‌شوند می‌توانند تعادل خود را حفظ کنند. این مهارت‌های گوناگون بیانگر پیشرفت‌هایی در چهار توانایی حرکتی اساسی هستند:

- **انعطاف پذیری:** کودکان دبستانی در مقایسه با کودکان پیش دبستانی از لحاظ جسمانی انعطاف پذیرترند. این مورد را می‌توان از حرکت چوب بیسبال، لگد زدن به توپ و پریدن از موانع تشخیص داد.
- **تعادل:** بهبود تعادل به تعدادی از مهارت‌های ورزشی از جمله دویدن، لی‌لی کردن، طناب بازی، پرتاپ کردن و تغییر جهت سریع در ورزش‌های تیمی کمک می‌کند.
- **چالاکی:** حرکات سریع‌تر و دقیق‌تر در طناب بازی، لی‌لی کردن، حرکات روبه جلو یا عقب و غیر مستقیم در بازی گرگم به هوا دیده می‌شود.
- **نیرو:** کودکان دوره ابتدایی می‌توانند توپ را با شدت بیشتری پرتاپ کنند (لورا برک، ۲۰۱۴).

رشد حرکتی ظریف

در رشد ظریف، نوشتن و نقاشی کردن کودکان دبستانی رشد بی‌نظیری دارند. کودکان پیش دبستانی می‌توانند نام خود یا اعداد ۱ تا ۱۰ را بنویسند اما اندازه حروف به شدت بزرگ است چون به جای مچ و انگشتان خود از کل دستشان استفاده می‌کنند اما در دبستان یاد می‌گیرند که چگونه از مچ و انگشتان خود برای نوشتن استفاده کنند.

در نقاشی نیز کودکان دبستانی می‌توانند برخی از اشیا را سه بعدی طراحی کنند و می‌توانند اجزای نقاشی را به هم ربط دهند (لورا برک، ۲۰۱۴).

پیشینه تحقیق

سعادت‌مند و همکاران (۱۳۹۹) مشاهده کردند که بعضی از مهارت‌های حرکتی مانند دویدن و پریدن در پسران سریع‌تر تکامل می‌یابد، در حالیکه مهارت‌های حرکتی دیگری چون نگاه‌داشتن مداد و نوشتن در دختران سریع‌تر از پسران کامل می‌شود.

Read و همکاران (۲۰۱۸) به این درک رسیدند که پسران و دختران تا حدود ۱۳ سالگی سطوح مشابهی از قدرت دارند. الگوهای عصبی و عضلانی در دختران و پسران به طور قابل ملاحظه‌ای در طی بلوغ تغییر می‌کنند به طوری که پسران در حین بلوغ تغییرات عصبی-عضلانی بیشتری را نسبت به دختران نشان می‌دهند. همچنین در پسران هم‌زمان با افزایش میزان بلوغ، افزایش در توان، قدرت و هماهنگی مشاهده می‌شود؛ در حالیکه به طور متوسط دختران در طی بلوغ تغییرات کمتری را بروز می‌دهند.

محمدزاده و همکاران (۱۳۸۷) معتقد هستند که عوامل متعددی از قبیل تفاوت‌های فردی، فرصت‌های تجربه و شرایط محیطی می‌توانند اختلاف‌هایی را در رسیدن به مهارت‌های رشد حرکتی ایجاد نماید. تفاوت‌های جنسی نیز می‌توانند یکی از دلایل این اختلاف‌ها باشند. البته تفاوت‌های بیشتر به دلیل نگرش‌های فرهنگی و وجود فرصت‌های تمرین، امکانات محیطی، آزادی بیشتر پسران برای شرکت در فعالیت‌های ورزشی نسبت به دختران است و بین رشد حرکتی و مهارت حرکتی دختران و پسران تفاوتی وجود ندارد. هایوود و کتچل (۲۰۰۹) به این نتیجه رسیدند که تفاوت‌های جنسی در مهارت‌های حرکتی که در طول سال‌های پیش‌دبستانی پدیدار شدند تا اواسط کودکی ادامه می‌یابند و در برخی موارد برجسته‌تر می‌شوند. دخترها در مهارت‌های حرکتی ظریف از جمله نوشتن و نقاشی همچنان جلوترند. آنها در پریدن و لی‌لی کردن نیز که به تعادل و چالاکی وابسته‌اند، برتر از پسرها هستند. اما پسرها در سایر مهارت‌های حرکتی درشت به ویژه در پرتاب کردن و لگدزدن برتر هستند. نازی و همکاران (۱۳۸۵) دریافتند که در مهارت‌های کلی حرکتی در دختران و پسران تفاوت معنی‌داری وجود ندارد، به نظر می‌رسد که علاوه بر تفاوت‌های سنی که در مهارت‌های مختلفی وجود دارد، تفاوت‌های جنسی به صورت جزئی‌تر وجود دارد که لازم است در برنامه‌ریزی‌های مختلف مورد بررسی قرار بگیرد. فعالیت دختران و پسران خیلی بهم نزدیک‌اند با این تفاوت که دختران فعالترین و آرامترین افراد گروه را تشکیل می‌دهند. فردریکس و اکسلس (۲۰۰۲) فهمیدند که امتیاز ژنتیکی پسران دبستانی در تراکم عضله آنقدر زیاد نیست که برتری حرکتی درشت آنها را توجیه کند، بلکه محیط اجتماعی نقش مهمتری ایفا می‌کند. پژوهش تایید می‌کند که والدین از پسرها برای عملکرد ورزشی، انتظارات بیشتری دارند و کودکان این پیام را به راحتی جذب می‌کنند. دخترها از کلاس اول تا دوازدهم کمتر از پسرها به ورزش‌ها و توانایی ورزشی خودشان اهمیت می‌دهند.

هالورسون و همکاران (۱۹۸۲) دریافتند که جنسیت عامل موثری در اجرای مهارت‌های حرکتی پایه است، یعنی در اجرای مهارت‌های حرکتی پایه بین دختران و پسران تفاوت‌های معنایی وجود دارد. مهارت‌های پرتاب از بالای شانه را در کودکان سنین مهد کودک تا کلاس هفتم، بررسی کردند و دریافتند که در این دامنه سنی پسران همواره از دختران برتر می‌باشند.

هدف

بررسی تفاوت دختران و پسران در رشد حرکتی دوران ابتدایی

فرضیه

جنسیت، بلوغ، سن و شرایط محیطی و فرهنگی در رشد حرکتی دختران و پسران دوره ابتدایی تأثیر دارند.

فرضیه های فرعی

جنسیت و انواع رشد حرکتی با هم ارتباط دارند.

بلوغ در رشد حرکتی تأثیر دارد.

شرایط فرهنگی و خانواده در رشد حرکتی ارتباط دارند.

روش شناسی روش پژوهش حاضر بر حسب هدف از نوع تحقیقات کاربردی است. جهت دستیابی به هدف پژوهش حاضر از روش تحقیق توصیفی-پیمایشی استفاده شده است.

مروری بر تحقیقات پیشین

ردیف	نویسنده(تاریخ)	موضوع پژوهش	نتیجه گیری
۱	رائو و همکاران(۲۰۲۳)	رشد و نمو در کودکان نرمال	حرکات ظریف در دختران و حرکات درشت در پسران بهتر هستند.
۲	سعادت مند و همکاران(۱۳۹۹)	بررسی تفاوت های روند رشد جسمی-حرکتی کودکان دختر و پسر اول و دوم ابتدایی	دویدن و پریدن در پسران سریع تر تکامل می یابد، در حالیکه نگاه داشتن مداد و نوشتن در دختران سریع تر از پسران کامل می شود.
۳	رید و همکاران(۲۰۱۸)	بررسی تاثیر بلوغ در مردان جوان فوتبالیست	پسران و دختران تا حدود ۱۳ سالگی سطوح مشابهی از قدرت دارند. پسران در حین بلوغ تغییرات عصبی-عضلانی بیشتری را نسبت به دختران نشان می دهند. همچنین در پسران هم زمان با افزایش میزان بلوغ، افزایش در توان، قدرت و هماهنگی مشاهده می شود؛ در حالیکه به طور متوسط دختران در طی بلوغ تغییرات کمتری را بروز می دهند.
۴	محمدزاده و همکاران(۱۳۸۷)	مقایسه مهارت های حرکتی پایه ای کودکان ۷ ساله	تفاوت های بیشتر به دلیل نگرش های فرهنگی و وجود فرصت های تمرین، امکانات محیطی، آزادی بیشتر پسران برای

شرکت در فعالیتهای ورزشی نسبت به دختران است و بین رشد حرکتی و مهارت حرکتی دختران و پسران تفاوتی وجود ندارد.			
پسران در سرعت دویدن، چابکی، هماهنگی دوطرفه، قدرت و هماهنگی اندام فوقانی و دختران در تعادل، کنترل بینایی_حرکتی، سرعت و چالاکی اندام فوقانی بهتر از جنس مخالف بوده‌اند.	توصیف و مقایسه تبحر حرکتی دانش آموزهای دختر و پسر ۱۰ و ۱۱ ساله شهرستان ارومیه	وصالی و همکاران (۱۳۸۷)	۵
قدرت در دوران کودکی با سرعت بیشتری نسبت به اندازه عضله افزایش می‌یابد و تا سن ۱۲ سالگی قدرت عمومی در پسران مقداری بیشتر از دختران است.	مقایسه متغیرهای عملکرد حرکتی و مهارت های حرکتی بین دانش آموزان دختر و پسر ۱۱ تا ۱۶ ساله جنوب تهران	شیخ و همکاران (۱۳۸۶)	۶
دخترها در مهارت‌های حرکتی ظریف از جمله نوشتن و نقاشی همچنان جلوترند. آنها در پریدن و لی‌لی کردن نیز که به تعادل و چالاکی وابسته‌اند، برتر از پسرها هستند. اما پسرها در سایر مهارت‌های حرکتی درشت به ویژه در پرتاب کردن و لگدزدن برتر هستند.	روانشناسی رشد	هایوود و کتچل (۲۰۰۹)	۷
عملکرد حرکتی پسران به گونه ای قطعی به اندازه های سنی، عاطفی و فیزیولوژیکی بلوغ همبسته است درحالیکه رابطه بین عملکرد دختران با بلوغ بسیار پایین است. دختران مهارت های حرکتی را اندکی بهتر از پسران در سنین ۱۳ و ۱۴ سال انجام میدهند و در سنین ۷ تا ۱۱ سال عملکرد پسران بهتر از دختران است.	کاردرمانی و مداخله زودهنگام در کودکان	اسمیز (۲۰۰۱)	۸
معمولا تصور میشود که پسران در بازی، نیروی بیشتری از دختران دارند و به بازی های پر جنب و جوش می گرایند و برعکس دختران به بازی سمبلیک و کم جست و خیز علاقه نشان می دهند اما دختران ممکن است به بازی های سنگین و پر جنب و جوش بپردازند.	روانشناسی رشد	پارسا (۱۳۷۱)	۹

طبق مطالعه پژوهش های مطرح شده درباره رشد حرکتی و تفاوت های رشد حرکتی بین دختران و پسران، به این نتیجه رسیدیم که پسران در رشد حرکتی درشت بهتر از دختران عمل میکنند و دختران در رشد حرکتی ظریف بهتر از پسران هستند. تفکر و فرهنگ جامعه و همچنین بلوغ در تفاوت های رشد حرکتی بین دو جنس تاثیر به سزایی دارند.

بحث و نتیجه گیری

هدف ما از انجام دادن این پژوهش، فهمیدن تفاوت های رشد حرکتی در دختران و پسران دوره ابتدایی بود. براساس مطالعات و تحقیقات صورت گرفته ما به این نتیجه رسیدیم که عوامل مختلفی وجود دارد که بر رشد حرکتی افراد تاثیر می گذارند. در دوره ابتدایی که سنین ۶ تا ۱۲ سال را در برمی گیرد، می توان توانایی ها و مهارت های حرکتی مختلفی را دید. از نتیجه هایی که دستگیرمان شد می توان به این اشاره کرد که کودکان در این دوره رشد حرکتی و مهارت های حرکتی مشابهی دارند اما کاملاً مثل همدیگر نیستند. دختران در مهارت های حرکتی ظریف مانند نوشتن و نقاشی کردن و پسران در مهارت های درشت مثل دویدن و پرتاب کردن برتر از جنس دیگر هستند. همچنین دختران در مهارت هایی که نیازمند تعادل و چالاکی هستند بهتر از پسران عمل میکنند و پسران نیز در فعالیت هایی که نیرو و قدرت حرف اول را میزنند برتر هستند. در این میان طی بلوغ قدرت بدنی، هماهنگی و توان در پسران افزایش می یابد این درحالیست که دختران در طی بلوغ تغییرات کمتری را بروز می دهند. و در نهایت نمی توان گفت که قدرت و نیروی بیشتر پسران باعث تفاوت در مهارت های حرکتی و رشد حرکتی دختران و پسران میشود بلکه به دلیل عرف و فرهنگ جوامع مختلف از جمله ایران پدران و مادران انتظارات ورزشی عالی از پسران دارند و آنها را همواره در این راه تشویق می کنند و فرصت شکوفایی استعدادهای ورزشی به بیشتر دختران در ایران داده نمیشود و دختران راه بسیار ناهمواری را باید طی بکنند تا بتوانند مانند پسران آزادانه فعالیت ورزشی داشته باشند. نداشتن این آزادی عمل برای دختران باعث میشود که اذهان عمومی مهارت و رشد حرکتی پسران را بهتر از دختران بدانند. نتایج پژوهش ما با نتایج پژوهش های سعادت مند (۱۳۹۹)، راثو و همکاران (۲۰۲۳) رید و همکاران (۲۰۱۸) و محمد زاده و همکاران (۱۳۸۷) هم خوانی دارد. در کل می توان گفت رشد حرکتی و مهارت های حرکتی دختران و پسران تفاوت های بسیار جزئی دارد که فرهنگ جامعه، بلوغ و تفاوت های جسمی کودکان در این تفاوت های جزئی تاثیرگذار هستند. با تکیه بر پیشینه پژوهشی و یافته های تحقیق حاضر، پیشنهاد می شود که مربیان و والدین در مورد تفاوت های رشد حرکتی و مهارت های حرکتی کودکان خود مطالعه کرده و اطلاعات لازم را کسب کنند تا بتوانند به عملکرد فرزندان خود کمک کرده و ناتوانایی های آنها را رفع کنند و همچنین باید شرایط و محیط را به گونه ای فراهم کنند که دختران و پسران به صورت برابر بتوانند مهارت های ورزشی و حرکتی خود را افزایش دهند.

منابع

Priyanka Rao, Emily B. Vander Schaaf, Michael J. Steiner, Martha Perr (2023), Normal child growth and development, Encyclopedia of Child and Adolescent Health, Volume 1, 2023, Pages 295-309

Katherine Thomas (2008). Principles of Motor Development for Elementary School Physical Education, The Elementary School Journal, 108 3

وصالی ناصح، مجید؛ محمدزاده، حسن؛ کاشف، میرمحمد (۱۳۸۷). توصیف و مقایسه تبحر حرکتی دانش آموزان دختر و پسر ۱۰ و ۱۱ ساله شهرستان ارومیه، نشریه علوم حرکتی ورزش، ۵ (۱۳)، ۶۶-۵۷

شیخ، محمود، باقرزاده، فضل الله، عبدالشاهی، مریم؛ غلامعلی زاده، رضا؛ صفری، محمود (۱۳۸۷). مقایسه متغیرهای عملکرد حرکتی و مهارت های حرکتی بین دانش آموزان دختر و پسر ۱۶-۱۱ ساله جنوب تهران، حرکت، ۳۷، ۷۵-۵۹.

برک، لورا، روانشناسی رشد از لقاح تا کودکی، مترجم یحیی سید محمدی، ویراست ششم (۲۰۱۴) جلد یک، نشر ارسباران، بخش پنجم، فصل ۹، ۶۱۲ و ۶۱۳

سعادت مند، علی، علی نیابنگر، احسان (۱۳۹۹)، بررسی تفاوت های روند رشد جسمی - حرکتی کودکان دختر و پسر اول و دوم ابتدایی، اولین همایش ملی ورزش، مشارکت همگانی، سبک زندگی، نپاوند

Read PJ, Oliver JL, Myer GD, De Ste Croix MBA, Belshaw A, Lloyd RS. Altered landing mechanics are shown by male youth soccer players at different stages of maturation. Phys Ther Sport 2018; 33: 48-53.

محمدزاده، حسن؛ قربانی، سعید؛ اشتري، محمدرضا (۱۳۸۷). مقایسه مهارت های حرکتی پایه کودکان ۷ ساله، پژوهش در علوم ورزشی، ۱۸، صفحات ۷۴-۶۱

هایوود، کت چل (۲۰۰۹). لورابک، مترجم یحیی سید محمدی، روانشناسی رشد از لقاح تا کودکی، ویراست ششم (۲۰۱۴) جلد یک، نشر ارسباران، بخش پنجم، فصل ۹، صفحات ۶۱۲ و ۶۱۳

نازی، سپیده؛ رحیم زاده رهبر، ثریا؛ کریمی، حسین (۱۳۸۵). مقایسه مهارت های حرکتی دانش آموزان کلاس اول دختر و پسر منطقه ۳ آموزش و پرورش استان تهران، مقاله پژوهشی، توانبخشی، ۷ (۲)، صفحه ۲۵

فردریکس، الکسل (۲۰۰۲). لورابک، مترجم یحیی سید محمدی، روانشناسی رشد از لقاح تا کودکی، ویراست ششم (۲۰۱۴) جلد یک، نشر ارسباران، بخش پنجم، فصل ۹، صفحات ۶۱۲ و ۶۱۳

Halverson, L.E., Robertson, M.A., Longendorfer, S. (1982). "Development of the overarm throw" Research Quarterly for exercise and sport, 53 (3), 198-205, Refs27

Case Smith. Occupational therapy for children. forth edition. Mosby. 2001

پارسا، محمد؛ روانشناسی رشد، موسسه انتشارات بعثت، ۱۳۷۱